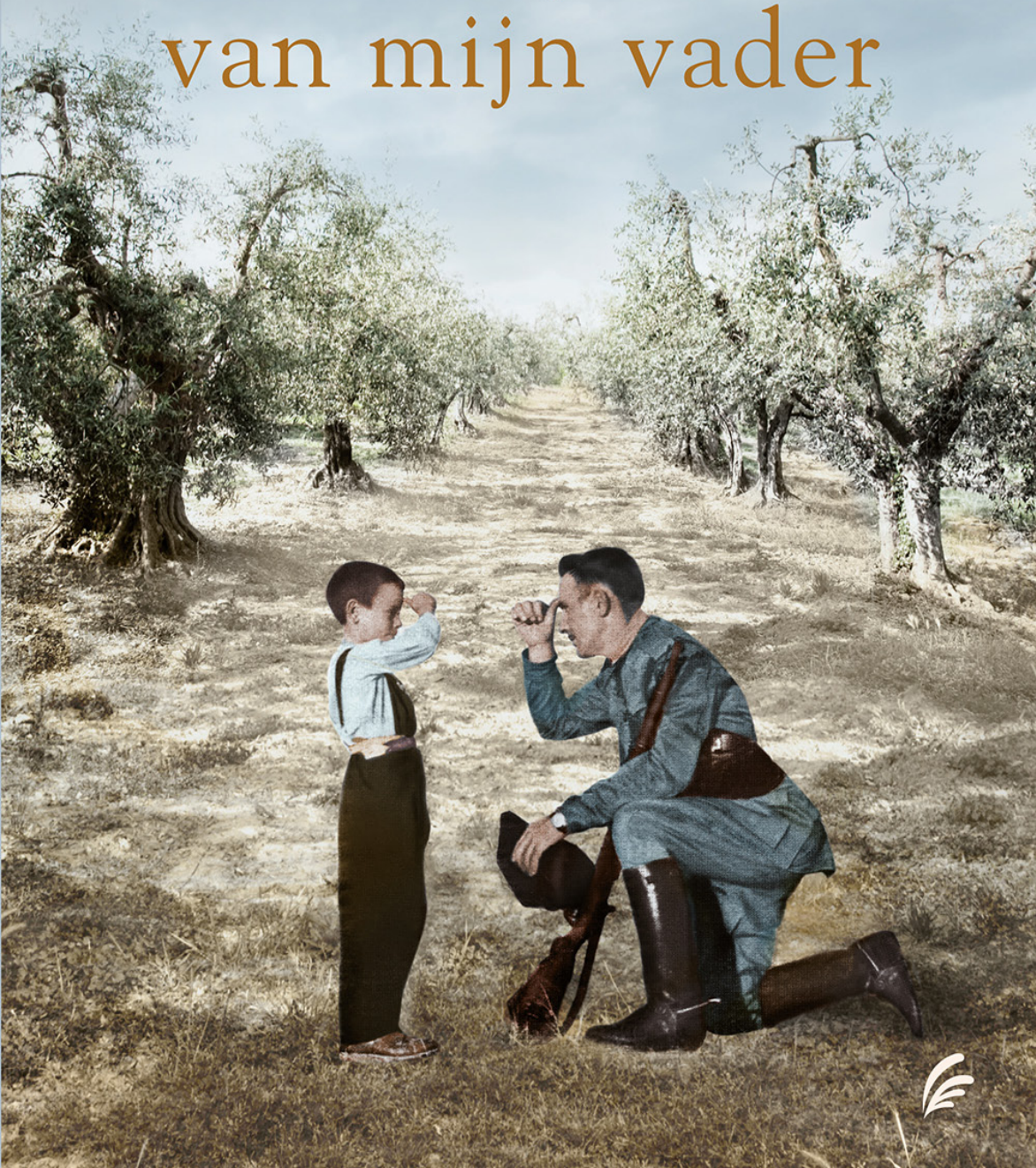

‘Groot, groter, Grandes. Ze máákt haar verhalen niet, ze zíét ze.’
– Arjan Peters

Almudena Grandes

De vijand
van mijn vader

Over het boek

Nino is negen jaar en zoon van een guardia civil in een dorp in het zuiden van Spanje. Met zijn ouders en zusjes woont hij in de kazerne. In de zomer van 1947 leert hij Pepe le Portugués kennen, een mysterieuze vreemdeling. Pepe wordt zijn grote vriend.

Terwijl ze geregeld middagen bij het riviertje doorbrengen met vissen en lummelen, leert Nino ondertussen typen op de boerderij van de Rubias. Daar wonen meisjes en vrouwen van wie de vaders en echtgenoten zijn gedood omdat het 'rooien' waren.

Door Pepe en zijn typelerares raakt Nino enorm geïnteresseerd in avonturenromans en een nieuwe wereld gaat voor hem open. Eigenlijk leert hij via de boeken van Jules Verne de vreemde dingen die in het dorp gebeuren te interpreteren. Hij begint zich af te vragen wat zijn vriend Pepe te maken heeft met de strijd die in de heuvels gaande is. En plotseling raakt Nino zelf in een avontuur verwickeld en moet hij beslissen aan welke kant hij zich schaart.

Zowel een prachtige avonturenroman als een ontroerend coming of age-verhaal, opgetekend door een van de grootste schrijvers van Spanje.

De pers over de auteur/het boek

'Almudena Grandes is een eerste klas auteur binnen de Spaanse literatuur.' – *Sunday Telegraph*

'Een buitengewoon ontroerend verhaal dat de lezer door de dramatiek van het vertelde als verlamd achterlaat.' – *El Cultural*

'Almudena Grandes heeft opnieuw grootse menselijke karakters en kleine, maar daarom niet minder belangrijke, innige scènes gecreëerd die zich vasthechten in de herinnering van de lezer.' – *El País*

'Almudena Grandes' beste roman. (...) Een hommage aan de literatuur.' – *ABC Cultural*

Over de auteur

Almudena Grandes (Madrid, 1960) debuteerde in 1989 met de erotische, controversiële roman *Episoden uit het leven van Lulu*. Daarna schreef ze nog zes romans en verhalenbundels. Van *Het ijzig hart* (Signatuur, 2010) werden in Nederland 20.000 exemplaren verkocht en in eigen land 650.000. In Spanje is Grandes al jaren een van de bestverkopende literaire auteurs.

Van dezelfde auteur bij Signatuur verschenen

Het ijzig hart
Tussenstations
Episoden uit het leven van Lulu

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de romans en literaire thrillers van uitgeverij Signatuur? Meldt u zich dan aan voor de literaire nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijsignatuur.nl.

© Almudena Grandes, 2012

First published in Spanish language by Tusquets Editores, Barcelona, 2012

Oorspronkelijke titel: El lector de Julio Verne

Vertaald uit het Spaans door Mia Buursma

© 2013 Uitgeverij Signatuur, Utrecht en Mia Buursma

Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design

Omslagbeeld: © *La señal de la Cruz*, Premio Ministerio de la Guerra en el II Salón de fotografía de la Guerra Civil (1962). Met dank aan de Comandancia de la Guardia Civil de Cádiz.

Typografie: Pre Press Media Groep, Zeist

ISBN gebonden boek 978 90 5672 461 0

ISBN e-book 978 90 449 6866 8

NUR 302

Het gedicht van Luis Cernuda is vertaald door Adri Boon

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Almudena Grandes

De vijand van mijn vader

Vertaald door Mia Buursma

SIGNATUUR

2013

Voor Luis.
Opnieuw, en het is nooit genoeg

Nu je je land niet meer nodig hebt,
is het je in zijn boeken nog dierbaar, onmisbaar zelfs,
gedroomd en toch echter dan het andere;
dát, en niet dit, is nu je land,
het land waarmee Galdós je in aanraking bracht,
verdraagzaam als hij jegens al wie de wederpartij trouw was,
naar de edelmoedige traditie van Cervantes,
heldhaftig levend, heldhaftig strijdend,
voor de toekomst – die van hem,
niet het sinistere verleden waarnaar men teruggedreven is.

Echt voor jou is niet het obscene en deprimerende Spanje
waar thans het ploertendom de dienst uitmaakt,
maar het levende en immer edele Spanje
dat Galdós in zijn boeken oproept.
Tot troost en genezing van dat andere.

Luis Cernuda, *Spaans diptiek*,
Smart van Chimaera (1956-1962).

Inhoud

I

1947

II

1948

III

1949

IV

Dit is een oorlog en er komt nooit een einde aan

Het verhaal van Nino

Noot van de schrijfster

Voor mijn vriend Cristino Pérez Meléndez,
die als kind in de kazerne van Fuensanta de Martos woonde
en een ukkepuk was.
En die als volwassene voor alles groot genoeg was, maar geen
guardia civil werd

En voor mijn vriendin Ángeles Aguilera Moya,
die uit Alcalá la Real komt,
en die niet voor niets bijna dezelfde achternaam heeft als Pepe el
Portugués

4

(Interpretatie van de pessimist)

Niets is hetzelfde. Niets
blijft.

Behalve
de Geschiedenis en de worst uit mijn land:

beide worden met bloed gemaakt, beide blijven oprispen.

– ÁNGEL GONZÁLEZ, 'Glosas a Heráclito'

*Gecorrigeerde en uitgebreide proeve van enkele narratieve procedés
en van de gevoelige opstellingen die hiervan gewoonlijk het gevolg zijn
(1976)*

I

1947

De mensen zeggen dat het in Andalusië altijd mooi weer is, maar in mijn dorp hadden we het in de winter verschrikkelijk koud.

Al eerder dan de sneeuw kwam, als bij verraad, het ijs. Als de dagen nog lang waren, als de zon overdag nog warmte gaf en we 's middags bij de rivier gingen spelen, werd de lucht plotseling scherp en helder en dan kwam de wind, een gure ijle wind, alsof hij van kristal was, een vluchtig transparant kristal dat fluitend uit de bergen kwam maar het stof in de straten met rust liet. En dan, aan het begin van zomaar een avond in oktober, of als we geluk hadden november, haalde de wind ons in nog vóór we thuis waren, en dan wisten we dat het gedaan was met al het moois. Het maakte niet uit dat we elke ochtend weer op een van die oude, kleurige affiches die don Eusebio op school zo graag aan de muren hing, konden lezen dat de winter op 21 december begint. Dat zou wel in Madrid zijn. In mijn dorp begon de winter als de wind dat wilde, als de wind er zin in kreeg ons door de straten achterna te zitten en met zijn kristallen nagels aan onze gezichten te krabben alsof hij nog een oude rekening met ons te vereffenen had, een schuld die pas vroeg in de ochtend werd voldaan, omdat hij onafgebroken bleef zoemen aan de andere kant van de gesloten deuren en ramen, tot hij plotseling op-hield alsof hij zich op dat uur waarop zelfs de slapelozen al slapen, schaamde voor zijn eigen razernij. En in die bedrieglijke, onopvallende stilte, in weerwil van de boeken en de kalenders en al stond het op geen enkel affiche, werden we overvallen door de eerste vorst. Daarna was het echt winter.

Het ijs bedekte de binnenplaats met een wittig, groezelig gaas, als een oud verband om de armetierige boomstammen aan weerszijden van de put, en in het nog vage licht van de dageraad verleende het een mysterieuze betekenis aan elke kiezelsteen, scherpe contouren

die afstaken tegen de door de kou omhooggekrulde, stijf geworden grond. En ook aan mijn neus, die eerder dan ikzelf als een bevroren aanhangsel wakker werd in mijn gezicht, haast alsof hij van iemand anders was. Dan stak ik een hand uit om hem aan te raken, alsof ik verbaasd was dat hij daar was, tussen mijn ogen en mijn mond, en het verschil in temperatuur deed tegelijk pijn aan mijn neus en aan mijn vingers. Om dat niet te hoeven voelen, stopte ik mijn hoofd helemaal tussen de warme zachte lakens en viel weer in slaap, en deze keer was beter dan de eerste, maar zoals bijna alles in dit leven wat beter is, was die rust maar van korte duur. De deur van de kamer die ik met mijn zusjes deelde, was in het midden, aan de andere kant van het groene gordijn, maar het raam hoorde bij mij en daarom maakte mijn moeder mij altijd als eerste wakker. Het licht kwam gelijk met haar stem, kom, Nino, opstaan, het is de hoogste tijd, en even later de snelle vluchtige kus op mijn voorhoofd, het onvermijdelijke begin van elke ochtend.

Elke dag begon op dezelfde manier, dezelfde voetstappen, dezelfde woorden, het kleine geluidje van haar vingers die de luiken openmaakten en ook die kleine kus, de huid van mijn moeder die amper mijn huid aanraakte, een zachtheid die voortkwam uit haast en die in niets leek op de luidruchtige, herhaalde druk van haar lippen die me welterusten wensten alsof ze hun afdruk voorgoed op mijn wangen wilden achterlaten. Elke dag begon op dezelfde manier, maar met de eerste vorst veranderde alles zonder dat er iets veranderde. In andere huizen in het dorp werd met gefronste blikken naar de bergen gekeken, één enkele bezorgde uitdrukking op heel veel verschillende gezichten. In mijn huis, dat geen huis was maar drie kamers in de kazerne van Fuensanta de Martos, gedroegen wij ons beter, want we wisten dat zodra de winter begon mijn moeder geen zin meer had in grapjes.

‘Hoe heb ik het ooit in mijn hoofd kunnen halen om met hem hier te trouwen, hè, hoe heb ik dat ooit kunnen doen, en dat terwijl ik het zo goed had in mijn dorp ...’

Dat was waar, maar ook niet waar. Ze was geboren aan zee, in een buurtschapje van vissers, zo dicht bij Almería dat het haast een buitenwijk van de stad leek. Daar was het nooit koud. Dat wist ik omdat haar jongste zus begin maart was getrouwd en ons had uitgenodigd voor de trouwerij. Aanvankelijk had het bericht weinig indruk op mij gemaakt, want we hadden wel vaker dergelijke uitnodigingen

gekregen en daar was nooit iets mee gebeurd, maar die keer was anders dan anders. Ten eerste omdat mijn moeder had besloten eraan toe te gaan, om weer terug te gaan naar haar dorp waar ze meer dan tien jaar niet was geweest. En ook omdat ze had besloten ons mee te nemen. In 1947 was die reis een enorme gebeurtenis voor elke familie in de Sierra Sur.

‘En waarom gaat papa niet mee?’ durfde ik te vragen toen we al in de streekbus zaten die ons van Fuensanta naar Martos zou brengen, terwijl ik door het raampje naar hem keek en zag hoe hij ons op de stoep stond uit te zwaaien.

‘Daarom niet.’

‘Maar waarom niet?’

‘Omdat hij niet kan.’

‘Moet hij werken?’

‘Ja, natuurlijk.’

Die ochtend was mijn dorp ontwaakt onder een dun laagje sneeuw. In Martos was de sneeuw niet blijven liggen, maar het was er wel heel koud. Dat weet ik nog, omdat de bus ons met ruim twintig minuten vertraging afzette bij het station en we naar de trein moesten rennen, maar ondanks het geren, het gezweet en het gedoe met de koffers met de cadeaus voor de bruid en haar familie kregen we het maar niet warm.

Moeder dreef ons voort als een stel schapen, terwijl ze met een getypt vel papier in haar hand door de gangpaden liep, op zoek naar de twee leden van de Guardia Civil die meereidsen in de trein. Ik zat voor het eerst zonder mijn vader in een trein, en hoewel ik probeerde net te doen of alles heel gewoon was omdat ik, doordat hij niet meeging, de enige man van de familie was, was ik voor alles bang. Als hij erbij was, was het anders. Als hij vooropging in zijn uniform, met zijn driekante steek en zijn dienstwapen, gingen de reizigers voor ons opzij, en in plaats van ons naar onze kaartjes te vragen, haastten de conducteurs zich om zo nodig iemand op te laten staan zodat we allemaal bij elkaar konden zitten, maar deze keer ging mijn vader niet mee, en ik vertrouwde niet helemaal op de twee getypte vellen papier die hij ons in een envelop had meegegeven toen hij bij het portier van de streekbus afscheid van ons nam. Maar alles ging goed. Mijn moeder kende een van de twee guardia's die in die trein zaten, een korporaal die in Fuensanta had gewerkt voor hij was overgeplaatst naar het Hoofdkwartier in Jaén, en hij hoefde het pa-

pier niet eens te lezen voor hij de conducteur riep, hem uitlegde dat we familie van een collega waren, ervoor zorgde dat we allemaal een plaatsje kregen en mij een handjevol van die sterke pepermuntjes gaf die zowel op je tong als tegen je verhemelte prikken.

‘Voor jou en je zusjes,’ zei hij lachend, maar Dulce spugde het eerste pepermuntje meteen weer uit nadat ze het in haar mond had gestopt en Pepa was al in mijn moeders armen in slaap gevallen toen ik probeerde haar er eentje te geven, dus at ik ze allemaal alleen op.

Het was een kalme, rustige reis, heel anders dan we op de terugweg zouden maken, maar toen de trein vertrok, zat ik nog steeds te bibberen van de kou. Een uur later was de lucht blauw, de zon straalde en haast zonder dat ik het merkte, knoopte ik mijn jas los. Even later had ik het heel erg warm.

‘Ik heb het snikheet, mama,’ zei ik terwijl ik ook mijn trui uittrok. ‘Komt dat door de ketels van de trein, of ...?’

‘Nee,’ antwoordde zij, en ze glimlachte alsof er zojuist een last van haar was afgevallen.

‘Maar het is zo warm.’

‘En het wordt nog veel warmer.’

Toen zagen we de eerste bloemen, bloemen in de winter, enorme groene velden bespikkeld met rode, roze, witte en paarse vlekken, grote, mooie bloemen zoals je in de winkel koopt en die zomaar langs de treinrails groeiden. Mijn moeder wees ze aan en sprak zonder aarzelen hun zonnige, geheimzinnige namen uit, en terwijl ik naar haar luisterde, oleander, hibiscus, bougainville, dacht ik aan de klaprozen, de margrietten en die andere blauwe bloemetjes, die zo klein waren dat ze niet eens een naam hadden en die de enige bloemen in mijn dorp waren en dan alleen nog in de lente. Op de stations liepen de mensen zonder jas, in hemdsmouwen of in een dun loshangend jasje, en ik keek naar hen, ik keek naar die tuin, een eeuwigdurende zomer, en plotseling begreep ik alles, het slechte humeur van mijn moeder, haar verwensingen als een afvallige zonder enige hoop, die verbitterde verbazing waardoor ze zich elk jaar als de vorst kwam en daarmee het harde leven, opnieuw hardop afvroeg wat zij toch te zoeken had in Fuensanta de Martos. Maar de dingen zijn niet altijd zoals ze lijken en ook daar kwam ik op die reis achter.

Oleander, hibiscus, bougainville. Toen ik ze drie dagen later terugzag, zo mooi, zo nutteloos, die bloemen die daar zomaar bloeiden, langs de rails van de trein die me terugbracht naar Jaén, naar Mar-

tos, naar de sneeuw in de bergen, had ik geleerd dat je op namen niet kunt kauwen, dat je bloemen niet kunt eten. Ik had de zee gezien, maar ook hoe de golven een voor een mijn moeders blijdschap van haar wegnamen. Ik had ontdekt dat ze niet overdreef als ze zei dat in haar dorp een man per dag genoeg had aan een tomaat en een tros druiven om te werken, en dat er armen waren die nog veel armer waren dan wij. Vader stond dik ingepakt op het perron van het station op ons te wachten. Ik was zo blij hem te zien dat ik het raampje opendeed om zijn naam te schreeuwen en daarbij wild met mijn armen te zwaaien, en ik voelde niet hoe de kou me welkom heette en zich vastbeet in mijn neus en in mijn oren om mijn terugkeer naar haar domein te vieren. Moeder vroeg niet eens waarom hij daar was en niet in het dorp, bij de halte van de streekbus, waar wij eigenlijk verwachtten hem te zien. Hij zei dat hij ons heel erg had gemist, en zij klampte zich aan hem vast alsof ze nog verloofd waren, alsof ze nog niet getrouwd waren, alsof wij nog niet geboren waren en daar niet stonden en naar hen keken, terwijl we mijn moeder hoorden zeggen nee, nee, ik ga niet terug, Antonino, ik zweer je dat ik niet terugga ...

‘En jij, Nino?’ Mijn vader zette mijn zusje Pepa op de grond, pakte me bij mijn schouders en gaf me een zoen. ‘Vond je de zee leuk?’

‘Nou en of, papa, hij is zo groot ... Enorm.’

Dat zei ik, en hij lachte alsof hij al verwachtte dat ik dat zou zeggen. Toen besepte ik dat ik hem verder niets zou vertellen. Dat ik hem niet zou vertellen dat mijn neefjes mijn schoenen hadden gestolen, dat ik ze uit had gedaan om net als zij met blote voeten op het strand te spelen, en dat ik ze niet meer had gezien tot mijn moeder het had gemerkt en in plaats van mij een standje te geven woedend naar buiten was gelopen en ze meteen had teruggehaald, elke schoen nog met de sok erin, net zoals ik ze had achtergelaten bij een boot. Dat ik hem niet zou vertellen dat tante María del Mar de eieren die haar kippen legden niet aan haar kinderen te eten gaf, maar ze verkocht, omdat ze het geld zo hard nodig had, en ook niet dat moeder ons stiekem brood met kaas gaf, zodat we oma niet om eten zouden vragen. Dat ik hem niet zou vertellen dat op de dag van de bruiloft een donkere magere man, zoals ze daar allemaal waren, bij de deur van de kerk naar me toe was gekomen en me had gevraagd of ik de zoon was van de guardia civil, en dat hij toen had gezegd dat hij dat zomaar had gevraagd, alleen maar omdat hij blij was dat hij mijn

vader niet was. Die man, een vroegere vrijer van mijn moeder, had me aangekeken met een scheef, gespannen lachje dat aan de ene kant hoger leek dan aan de andere kant, en dat had me bang gemaakt, maar ook dat vertelde ik aan niemand.

De man die in de trein terug met ons was meegereisd, was ook donker en mager, maar heel smerig. Zijn hemd was aan één kant gescheurd, en opzij van zijn voorhoofd had hij een oude wond, te zien aan een streep opgedroogd bloed. Hij stond en keek strak naar de grond, hoewel hij af en toe zijn hoofd naar links draaide en met een stille, ingehouden, treurige uitdrukking op zijn gezicht door het raampje keek, alsof hij afscheid nam van dat landschap maar niet wilde dat iemand het zou merken. Af en toe haalde hij met zijn linkerhand een sigaret uit zijn broekzak, bracht hem naar zijn mond en vroeg met een beweging van zijn hoofd een vuurtje aan de guardia die naast mijn moeder zat, en toen ik naar hem keek, merkte ik dat alles aan hem trilde, zijn hand, zijn arm, zijn lippen die aan de filter zogen. Hij zei de hele reis geen woord. Hij keek ook geen enkele keer naar de guardia die naast hem stond, al was zijn rechterhand met handboeien vastgeketend aan de linkerhand die uit een olijfgroene mouw tevoorschijn kwam.

Het was een gevangene, of misschien nog niet eens, misschien hadden ze hem pas net opgepakt en was hij nog niet in een gevangenis geweest. Ik wist het, want toen ik een keer met mijn vader naar Jaén ging, had ik een soortgelijk tafereel gezien, al was de gevangene toen een vrouw die zat en geluidloos hilde, met haar hoofd tussen haar armen. Daarom had ze minder indruk op me gemaakt dan deze man. Daarom, en omdat die keer niemand had hoeven plassen.

‘Ik moet naar de wc, Macario, ik hou het niet meer.’

De vastgeketende guardia onderbrak zijn collega, die met vrije handen rustig met mijn moeder zat te praten en mismoedig met zijn hoofd schudde, waarmee hij een tegenvaller suggereerde die voor mij niet duidelijk was.

‘Hou het nog even op, joh,’ zei hij op haast smekende toon. ‘Op het volgende station ...’

‘Nee, Macario, alsjeblieft. Ik doe het in mijn broek.’

‘Godallemachtig ...! Verdomme! Logisch, met al dat water, dat water ...’

‘Maar wat wil je dan, dat moet toch van de dokter?’ Het was een jonge aardige guardia, en te oordelen naar de benauwde uitdruk-

king op zijn gezicht had hij echt hoge nood. ‘Ik moet heel veel drinken, want ik heb nierstenen.’

‘O ja? Nou, ik sla je nog eens op je kop met een van die stenen.’ Macario was daarentegen van dezelfde leeftijd als de luitenant van Fuensanta, hij was kaal en had een flinke buik, al had hij nog niet eens de insignes van een korporaal. ‘Vertel jij me dan maar eens hoe we dat gaan doen. Want hij kan niet met je mee naar de wc ...’

‘Met mij mee? Geen sprake van. Het moest er nog bij komen dat die daar mijn zaakje ziet.’

Toen keek Macario om zich heen en zijn blik viel op mij.

‘Ik kan hem niet van je overnemen,’ zei hij tegen zijn collega, ‘je kent de voorschriften, hoewel ... Maar ja, als je het echt niet meer kan ophouden en als het die jongen niet uitmaakt ...’

‘Natuurlijk niet!’ Mijn moeder keek naar mij, ze lachte en ik begreep haar woorden en ook haar glimlach niet. ‘Jullie zijn zo aardig voor ons geweest. Vooruit Nino, ga ...’

‘Waarnaartoe?’ vroeg ik, maar zonder verder nog een woord te zeggen, duwde ze me naar voren en voor ik er erg in had, had de oudste guardia zijn collega al van zijn boeien bevrijd en mij vastgeketend aan de trillende man.

‘Ik mag dit eigenlijk niet doen, weet u?’ Macario draaide zich naar mijn moeder terwijl ik begon te zweten zoals ik nog nooit had gezweet. ‘Maar, nou ja, in diensttijd ...’

‘Maakt u zich geen zorgen, u bent ons geen verklaring schuldig.’ Mijn moeder glimlachte nog steeds, en ik zweette, ik hoorde de ademhaling van de gevangene en ik zweette, ik voelde de aanraking van zijn hand, van de manchet van zijn overhemd en ik zweette, het leek of ik zijn hart hoorde bonzen en ik zweette, ik zweette zo verschrikkelijk dat het leek alsof ik vanbinnen helemaal opdroogde. ‘Mijn zoon is in een kazerne geboren en hij heeft nog nooit ergens anders gewoond.’

‘Dat is hem ook wel aan te zien, hè, zo netjes, zo gehoorzaam ... En dan went hij er vast aan, nietwaar?’ Pas toen begon Macario tegen mij te praten. ‘Want als je groot bent, wil je vast ook guardia civil worden, hè, net als je vader?’

Als ik groot ben, word ik guardia civil, zei Paquito, de zoon van Romero, altijd. Wie wil dat niet, want alles is gratis, je kunt zonder betalen in de trein, je hoeft geen kaartje te kopen voor de film, om maar te zwijgen van het voetbal, hè? En wat dacht je van de stieren,

je kunt de stierengevechten zien vanachter de schuttingen in de gang rond de arena, net als de hoge pieten, en zonder een cent te betalen ... Natuurlijk word ik guardia, knikte hij zo zelfverzekerd alsof hij de driekante steek al op zijn hoofd had, dan kan ik voor mijn vrouw af en toe een paar kilo aardappels meebrengen, of die meloenen die de burens achterlaten bij de poort van de kazerne, en dan is ze net zo tevreden als mijn moeder, en op de kermis hoef ik ook geen cent uit te geven, want terwijl mijn kinderen gratis in alle toestellen gaan, worden al mijn drankjes betaald, nou, dat bespaar je maar mooi, zoals mijn vader zegt ...

‘Ik weet nog niet wat ik later wil worden,’ zei ik die dag tegen Macario, en ik merkte dat door iets in de manier waarop ik het zei, misschien door de intonatie of omdat ik heel zachtjes, bijna fluisterend praatte, de man met de handboeien links van mij naar me keek. Ik keek ook naar hem en ik zag dat hij net zo jong was als de guardia die naar de wc was gegaan. Hij had donkere ogen, een haviksneus, een blanke huid, roze wangen, dunne gespannen lippen, en aan de ringvinger van de hand die aan de mijne zat vastgeklonken, droeg hij een trouwring die zo glansde dat hij nieuw leek.

‘Ja joh, guardia!’ Macario begon te lachen, zijn gevangene sloot zijn ogen voor hij weer uit het raampje keek, en ik staarde naar het profiel van zijn hoofd, zijn met modder besmeurde haar dat zat vastgeplakt aan zijn nek, de boord van zijn witte hemd dat zo smerig was dat het grijs leek. ‘Je krijgt het toch immers nergens beter?’

Zijn collega kwam terug van de wc en even later zat ik weer tussen mijn zusjes en was hij weer vastgeketend aan de gevangene, alsof er niets was gebeurd. Er was wel wat gebeurd, maar het deed er al niet meer toe, want we waren in Jaén, we waren weer thuis, en daarom vertelde ik dit ook nooit aan mijn vader.

In Almería had ik geleerd dat de dingen niet zijn zoals ze lijken, en in de eerste uitlopers van het gebergte, waar het landschap begon te glooien en met elke volgende olijfboom gehoorzaamde aan de wil van de bergen die zich aan de horizon verhieven, dacht ik dat weer. La Pava, want we waren thuis en konden de streekbus weer bij zijn eigen naam noemen, reed nog steeds bergopwaarts. Ik keek uit het raampje en dacht aan de explosieve schoonheid van de bloemen langs een vlakke stenige woestijn waar verder niets groeide, en ik was blij dat ik zo ver van de zee was geboren. Vanaf de weg leken de bergen alleen maar stenen en struiken, kale rotsen onder een mee-

dogenloze hemel, maar wij die tussen de bergen waren geboren, kenden ze goed, we kenden hun rijkdommen die ze verborgen voor degene die ze wist te vinden.

In de bergen groeien geen oleanders, geen tropische hibiscus en geen bougainvilles met trosjes rode, roze, witte of paarse bloemetjes, maar er zijn wel patrijzen en konijnen, hazen en kwartels, en eenden die vliegen of zwemmen in de meren. De beken, die zo snel van de toppen naar beneden stromen dat het lijkt alsof ze door de sneeuw worden nagezeten, wiegen forellen die dik worden in hun zoete, koude water, en de poelen waarin ze noodgedwongen tot stilstand komen, herbergen soms rumoerige kreeftenfamilies. Op de oevers gedijen slakken tussen planten waarmee ziektes worden genezen, en overall groeien wilde asperges die tegen het eind van de lente eetbaar zijn, in de zomer zijn de bramen rijp, waarna in de herfst de bodem bezaaid is met eetbare paddenstoelen. In de winter is het zwaarder, maar in de winter komen de wilde zwijnen naar beneden, op de vlucht voor het ijs, en de herten lopen verloren rond, ze verwijderen zich van de kudde en soms dwalen ze af, tot geluk van de jagers. In de bergen zijn grotten die beschutting bieden tegen de kou en schaduwrijke kreupelbosjes om de hitte te ontvluchten, in de holtes van de bomen zitten bijennesten vol met honing, en er is meer dan genoeg water om te drinken, te wassen en zelfs om in te zwemmen. In de bergen zijn heel veel dingen voor degene die ze weet te vinden. Daarom, en hoewel om de een of andere reden niemand dat ooit hardop zou zeggen, wisten we allemaal dat er in de bergen van mijn dorp heel veel mensen zaten.

Fuensanta de Martos was heel wat kleiner dan het dorp van mijn moeder, maar toch bestond de Guardia Civil in haar dorp slechts uit een korporaal en twee guardia's, die beter behuisd waren dan wij omdat ze meer ruimte hadden. Onze kazerne was nauwelijks groter dan die van hen, maar de leiding had gaandeweg bevolen dat er steeds meer tussenwanden werden geplaatst, zodat niet alleen de kamers steeds kleiner werden, maar ook het kantoor, de cellen en de vaandelkamer. Zo hadden ze er acht families in onder weten te brengen, vijf guardia's, een korporaal, een sergeant en de luitenant, die de baas was van allemaal en ook van de guardia's van Los Villares en Valdepeñas de Jaén, want mijn dorp was niet het grootste en ook niet het belangrijkste van het berggebied, maar het was wel het geografische middelpunt van de streek.

In theorie was don Salvador een heel belangrijk persoon en een van de hoogste militaire autoriteiten in de Sierra Sur, maar in Fuensanta nam niemand hem erg serieus. Zijn vrouw schepte behoorlijk op en liet geen gelegenheid voorbijgaan om uit te leggen dat haar man geen guardia was maar luitenant bij de landmacht, en dat ze hem hier hadden gestationeerd om orde op zaken te stellen. Zodra hij met de bandolero's heeft afgerekend, voegde ze eraan toe, gaan we terug naar Málaga om van het leven te genieten, in een villa met een tuin en uitzicht op zee. Niemand durfde haar openlijk uit te lachen, maar haar waanideeën weerhielden Cuelloduro er niet van haar echtgenoot Michelín te noemen, omdat hij klein en gedrongen was, net als het mannetje van de banden. Ik had dat altijd wel geweten, maar tot ik naar het dorp van mijn moeder ging, had ik me niet gerealiseerd dat er in mijn dorp op iedere tweehonderd inwoners een guardia civil was, maar toch kon ook dat mijn blijdschap dat ik weer thuis was niet vergallen.

Toen ik uit La Pava stapte had ik honger en slaap, want in de vele lange uren dat we onderweg waren geweest, had de vermoeidheid zich opgehoopt, maar toch zag ik dat de sneeuw vuil was. Van het oogverblindende, volmaakte, onmetelijke wit waarvan ik een paar dagen eerder afscheid had genomen, restten alleen nog een paar donkere stukjes, gedoemd om in modder te veranderen tegen de muren die op het noorden lagen en waar de zon nooit kwam. Het zou nog een paar keer sneeuwen, maar de kou werd zachtjesaan minder, veel geleidelijker dan wanneer ze kwam, en de zomer die erop volgde was lang, heet en droog. Dat herinner ik me nog goed, zoals ik me alle gebeurtenissen herinner uit een jaar dat het begin vormde van de periode die lange tijd de belangrijkste van mijn leven zou zijn. Alsof het jaar 1947 het ook had voelen aankomen, of misschien om vergeving te vragen dat het me al zo vroeg had blootgesteld aan de wreedheid van de paradoxen, gaf het me een geschenk voordat het opging in de oneindigheid van de tijd.

Het ijs wachtte niet tot december, maar mijn moeder wachtte wel op het ijs. Toen ik bibberend de keuken in kwam, niet zozeer van de kou als wel onthutst en verbijsterd over haar eerste klap, zat ze mopperend als altijd en met gefronst voorhoofd naast het fornuis. Ze had een oude cape van mijn vader om zich heen geslagen en ik kon niet zien wat ze zat te doen, maar toen ik naast haar stond, glimlachte ze tegen mij. In haar handen had ze een nieuwe hoes, gemaakt uit twee

op elkaar gelegde stukken van een deken die op maat waren geknipt van een limonadefles en langs de randen met een wollen draad in dichte, vaste steken aan elkaar genaaid. Aan de onderkant hing bij wijze van sluitklep een rond lapje waarin een knoopsgat moest komen ter grootte van de knoop en waarmee de hoes van onderen kon worden dichtgemaakt, zodat de warmte van het kokendhete water bewaard bleef, maar zonder gevaar voor brandwonden.

‘Kijk eens, vind je hem mooi?’ Mijn moeders glimlach werd breder en ook haar ogen straalden.

‘Ja, prachtig,’ en pas toen begreep ik het. ‘Is die voor mij?’

Toen ik haar zag knikken, voelde ik me ineens geweldig blij, maar ook trots en dankbaar, en met iets fantastisch in het vooruitzicht, een voorproefje van wat ik zou voelen als ik op school kwam met mijn eigen fles in zijn hoes. Ik vond geen woorden om uiting te geven aan die complexe emotie en daarom stortte ik me op haar, ik omhelsde haar uit alle macht en kuste haar zo uitbundig dat de stoel met ons samen bijna ondersteboven viel.

‘Laat me los, Nino, dadelijk vallen we nog.’ Maar ze lachte.

‘Dankjewel mama,’ kon ik eindelijk uitbrengen. ‘Dankjewel, dankjewel, ontzettend bedankt ...’

‘Het is wel goed hoor. Je wordt in januari toch al tien? Je bent al groot en al veel verantwoordelijker dan je zus, en voor haar heb ik er ook eentje gemaakt toen ze zo oud was als jij, dus ... Maar je moet me beloven dat je er heel goed op zult passen. Je moet hem altijd in de gaten houden, hem niet zomaar ergens laten liggen als je gaat spelen en niet ergens neerleggen waar hij kan vallen. Als je hem kapotmaakt, of als hij wordt gestolen, krijg je pas volgend jaar weer een nieuwe. Die flessen kosten veel geld, dat weet je.’

‘Wees maar niet bang, mama, ik zal er heel goed op passen. Waar is ie?’

‘Ik heb hem nog niet gekocht, de hoes is nog niet eens af. Ik moet het knoopsgat nog maken en de knoop er nog aan naaien, maar als je wilt, mag je hem vanavond gebruiken. En voor nu, om naar school te gaan ...’

Ze knikte met haar hoofd naar de schoorsteen en zonder rancune en zonder heimwee keek ik voor de laatste keer naar de platte zwarte steen, als teken van het definitieve einde van mijn kindertijd.

‘Nee, dat hoeft niet. Het wordt vandaag vast niet zo koud.’

Voor de leerlingen van de school in mijn dorp bestonden er maar

twee groepen kinderen, de kleintjes en de groten, en hiervoor gold een heel ander criterium dan don Eusebio gebruikte om ons in te delen in jaren en groepen. Stenen en flessen, dat was de allerhoogste wet en die telde zwaarder dan leeftijd, lengte of kennis. De kleintjes waren alle kinderen die van huis vertrokken met een in lappen gewikkelde warme steen die ze met beide handen tegen hun borst klemden. De groten daarentegen hadden het vertrouwen verdiend om een met kokendheet water gevulde limonadefles onder hun hoede te hebben, die dankzij de zelfgemaakte hoes van reststukken van een oude, zacht geworden dikke deken veranderde in een heerlijke warmtebron. De fles bleef veel langer warm dan de steen, en als je achter je lessenaar zat, was het heerlijk om hem op je benen te leggen en op en neer te laten rollen, of hem op de grond te leggen en tussen je enkels te klemmen. Dat had ik de groten al zo vaak zien doen, terwijl ik tevergeefs probeerde het laatste restje warmte vast te houden van de lauwe steen die ik elke middag weer mee naar huis nam, waar mijn moeder hem uit de lappen rolde en naast het vuur legde, waarna ze hem weer in repen oude lakens wikkelde en aan mij gaf op het moment dat ze me naar bed stuurde, die andere plek waar de groten zich onderscheidden van de kleintjes volgens de wet van de steen en de fles.

Die dag was ik zo opgewonden bij het vooruitzicht dat ik van status zou veranderen, dat ik met mijn handen in mijn zakken van huis vertrok en het op school niet eens koud had, hoewel don Eusebio het nodig had gevonden de enige kleine kachel die we hadden aan te steken en er zelf naast te gaan zitten, nadat hij ons zoals altijd had verteld dat we daar niets kwaads achter moesten zoeken, want dat niet hij de egoïst was, maar zijn botten, die hun oude dag voelden aankomen doordat ze hardnekkig hun best deden nooit warm te worden. Die avond vond ik het voor het eerst van mijn leven ook helemaal niet erg om weg te gaan uit het paradijs van de keuken – die mijn moeder had leren verwarmen met behulp van de open haard, de sintels van het fornuis en de gloeiende stoof en waarin ze handiger was dan wie ook – want ik had mijn nieuwe fles in mijn handen. Ze had hem met een trechter gevuld, de kurk die door mijn vader met zijn mes precies passend was gesneden er stevig op gedrukt, en de verbinding met was gedicht door hem rond te draaien boven een brandende kaars. Daarna, toen de was rond de hals wit en hard was geworden, had ze hem in de hoes gestopt, die dichtgeknoopt en hem aan mij gegeven, en ik had hem bijna laten vallen, want hij was zo heet dat ik

hem voor ik me uitkleedde tussen de lakens stopte, en toen ik ernaast kroop, was mijn bed al helemaal warm.

Maar toch kon ik die avond niet in slaap komen. Misschien kwam het doordat ik zenuwachtig was, door de nieuwigheid dat ik onder aan mijn benen geen ijskoude, protesterende voeten meer had, misschien had het ook zo moeten zijn, maar toen mijn ouders opstonden van de ronde tafel met daaronder de warme stoof, was ik nog wakker. Ik hoorde hoe ze het licht uitdeden, de deur afsloten en naar hun slaapkamer gingen die naast de mijne was, want de tussenschotten waren zo vaak verplaatst dat de muren van de kazerne heel dun waren geworden, zo poreus als een spons, en geen geheimen konden bewaren. Daardoor merkte ik dat mijn moeder met al haar kleren aan in bed was gaan liggen, en ik hoorde stuk voor stuk haar warrige instructies die mijn vader lijdzaam uitvoerde, voor hij iets zei wat ik niet had mogen horen.

‘Hé, Antonino, ga eens op je rug liggen, ik ga ... Nee, joh, niet zo. Ja zo, heel goed ... Kijk nou toch wat een bofkont, je lijkt wel een kacheltje, en nu mijn voeten ... Nee, buig je knieën eens ...’

‘Ai! Mercedes, ze zijn ijskoud.’

‘Ja, wat dacht jij dan. Waarom denk je dat ik anders zulke toeren uithaal. Een beetje geduld, hoor ... En nu ga ik me uitkleden.’

‘Het werd wel tijd.’

‘Ja, maar wat wil je? Ik heb het moeilijk, Antonino, ik kom uit Almería, dat weet je, en als je er niet tegen kunt, had je dat eerder moeten bedenken.’

‘Ja, en kan ik dan nu het licht uitdoen?’

‘Doe maar, ja.’

In de stilte die erop volgde werd mijn bed steeds zachter en donziger, en ik voelde dat ik erin wegzakte alsof mijn lichaam gevuld was met lauw, roze schuim. Mijn ogen werden zacht en ook vanbinnen ontspande ik meer en meer, maar voordat ik helemaal onder zeil was, begon mijn vader weer te praten en ik hoorde hem.

‘Mercedes.’ Hij was klaarwakker.

‘Wat?’ Haar stem was al traag, alsof hij terugkwam uit een verre droom.

‘Ik maak me zorgen over Nino.’ Vanaf dat moment konden we geen van drieën nog slapen.

‘Nino? Waarom? Don Eusebio zegt dat hij het heel goed doet op school.’

‘Nee, ja, slim is hij wel, heel bijdehand, dat weet ik wel. Maar hij groeit nauwelijks.’

‘Dat komt nog wel.’

‘Of niet. Waar ik bang voor ben ... Als hij zo doorgaat, wordt hij niet groot genoeg, Mercedes. En als hij de maat niet heeft, kan hij niet bij de Guardia Civil.’

‘Maar wat zeg je nou toch, Antonino? Vergeet niet dat je zoon pas negen is.’

‘Nou en? Beter voorkomen dan genezen, toch? Als hij later langer wordt dan een meter zestig kan hij guardia civil worden, maar anders ... Daarom heb ik bedacht dat hij maar moet leren typen.’

‘Wat?’

‘Typen, Mercedes, en daarna moet hij Frans leren, en als hij van school komt ... Ik weet het niet, boekhouden of zoiets. Dan kan hij het examen doen om ambtenaar te worden bij de gemeente, of kantoorbediende bij de provincie. Als hij klein is maar wel slim, zal niemand hem uitlachen ook al is hij niet zo groot, en dan kan hij beter in zijn levensonderhoud voorzien dan ik, denk je niet?’

‘Luister, Antonino, ik weet niet waar je het allemaal vandaan haalt, maar ik zeg je ...’

‘Jij zegt me niks, Mercedes. Luister naar mij en hou je raad voor je.’

Na die snelle, besliste woorden waarmee mijn vader een eind maakte aan alle discussie werd het weer stil in hun slaapkamer, maar mijn hart had heel wat meer tijd nodig om tot rust te komen, want ik werd geplaagd door een reeks zoetzure, tegenstrijdige gedachten, de kilte van een paar knellende handboeien om mijn linkerhand, en meteen daarna de ademhaling van een donkere, magerere, smerige, gewonde man met een streep opgedroogd bloed op zijn voorhoofd en aan zijn rechterhand de ring van een pasgetrouwd man.

In zware tijden worden kinderen snel groot. Mijn vroege jeugd was voor mij de moeilijkste tijd, en op mijn negende was het mij al volkomen duidelijk dat ik geen guardia civil wilde worden, dat ik niet meer op reis wilde, vastgeketend aan een gevangene, dat ik niet in een kazerne wilde wonen, dat ik de mensen niet bang wilde maken en ook niet wilde weten dat ze op de grond zouden spugen zodra ik me had omgedraaid, dat ik niet wilde dat de bode en de apotheker zich kruiperig tegen me gedroegen of dat ik zelf kruiperig tegen don Justino en de burgemeester moest doen, en ook het op-

schepperige gedrag van een of andere onuitstaanbare sergeant met een ongere kop wilde ik niet, en al helemaal niet dat mijn vrouw de kapsones zou moeten verduren van de echtgenote van een dikke luitenant met stinkende voeten. Ik wilde geen guardia civil worden, ik wilde niet één wc moeten delen met de konten van nog zeven andere families, en ook mijn burens niet hoeven arresteren, of ze geboeid meevoeren door de straten, en ook de volgende dag niet aan mijn kinderen hoeven vragen hoe het op school was geweest en ze dan horen zeggen, goed, heel goed, terwijl ik wist dat dat een leugen was.

Op mijn negende wilde ik in raceauto's rijden en naar Granada of naar Madrid verhuizen, of anders leven zoals Pepe el Portugués en in een klein huisje aan de voet van de sierra wonen, met een moestuin, een paard, een paar beesten, een paar vrienden en ver, heel ver weg zijn van het dorp, ver weg van de luitenant en zijn vrouw, ver weg van de burgemeester en van don Justino, van de bode en de apotheker, ver, heel ver weg, en ik wilde de bergen in gaan om bij daglicht op forellen te vissen en paddenstoelen te zoeken wanneer ik daar zin in had, en niet pas 's morgens vroeg thuiskomen met een cape die stijf stond van het ijs, een berijpte snor en een hele serie vloeken op mijn lippen, of helemaal niet thuiskomen. Dat wilde ik, en toch was het nooit bij me opgekomen dat ik de kans niet had om iets anders te worden dan een guardia civil.

Romero, mijn vaders maat, was de zoon van een guardia. Sanchís – de sergeant die de baas zou worden als Michelín terugging naar Málaga en die ik absoluut niet mocht omdat hij een geniepigerd was die ervan genoot de mensen te bedreigen, iets wat hij met zijn verleden als oorlogsheld straffeloos kon doen – was ook opgegroeid in een kazerne. Hetzelfde gold voor Curro, die pas tweeëntwintig was en nog ongetrouwd, waardoor hij meer dan genoeg ruimte had en ik mijn huiswerk mocht maken in zijn huis, drie kamers grenzend aan de onze. Maar het verhaal van mijn vader was anders.

Mijn vader was geboren in Valdepeñas de Jaén, dicht bij Fuentisanta de Martos, en hij was daar altijd gebleven totdat hij in dienst moest in Melilla. Daar was hij een briefwisseling begonnen met de zus van een andere rekrute die bijna net zo heette als hij, Antonio, en bij wie hij aanvankelijk door een misverstand in de smaak was gevallen. Zij dacht dat er in de wereld maar één dorp was dat Valdepeñas heette en ze had het idee dat daar, met zoveel wijngaarden en

zoveel wijnhuizen, altijd genoeg werk zou zijn. Daarom, en hoewel hij haar vanaf het allereerste begin had opgebiecht dat hij een landloze dagloner was, net als zijn vader, zijn grootvader en zijn overgrootvader en dat zo ongeveer tot in de tijd van Adam en Eva, had zij bij zichzelf gezegd dat ze met hem niet slecht af zou zijn. Na zijn dienstitijd was mijn vader met de Melillero teruggekomen naar het Iberisch Schiereiland, en met het excuus dat ze haar broer ging afhalen die op diezelfde boot zat, was mijn moeder naar de haven van Almería gegaan om hem te leren kennen. Toen ze hoorde hoe het werkelijk zat, dat het Jaén was en niet Ciudad Real, dat het olijfbomen waren en geen wijngaarden, oliemolens in plaats van wijnhuizen, had hij haar al gekust en zij had dat fijn gevonden, en dus trouwden ze en om niet te hoeven kiezen tussen de zee en de bergen, gingen ze wonen op een plek precies ertussenin, op gelijke afstand en even nieuw voor allebei.

Tot daar kende ik het verhaal. Ik had heel vaak de foto gezien die mijn moeder in de ladekast bewaarde, mijn vader en zij op zijn zondags gekleed, allebei nog heel jong, breed lachend, met mijn pasgeboren zusje Dulce, goed ingepakt, hoewel het zonlicht door de wijnrank filterde, op een vierkante, kleine en schone patio. Toen ze me die voor de eerste keer had laten zien, had mijn moeder verteld over dat huisje dat ze hadden gehuurd in Valderrubio, een dorp bij Granada omringd door suikerbietenplantages, met een paar suikerfabrieken waar het werk van een serieuze, plichtsgetrouwe arbeider beter werd betaald dan de grootgrondbezitters van Valdepeñas deden, en zonder de noodzaak van voormannen die elke dag naar het dorpsplein kwamen en de mannen vernederden door hen met hun vinger aan te wijzen, vandaag werk jij, vandaag werk jij niet ... De eerste keer dat ik die foto zag, had mijn moeder me alles heel duidelijk verteld, dat ze daar heel gelukkig waren geweest, gelukkiger dan in welke andere plaats en op welk ander moment ook. Misschien kwam het daardoor, en omdat dat geluk maar heel kort had geduurd, nauwelijks twee jaar, dat ze me verder nooit meer iets had verteld, en als ze de foto tevoorschijn haalde om ernaar te kijken, verzuchtte ze alleen dat ze het daar zo goed hadden gehad en dat ze toen zo gelukkig waren geweest, en dan sloot ze even haar ogen, alsof ze die herinnering wilde koesteren, of uit verdriet om de tijd daarna.

Tot daar kende ik het verhaal. Van wat er later was gebeurd, wist

ik nauwelijks meer dan wat halve zinnen, onafgemaakte redeneringen die net geen raadsels waren, maar waarvoor ook de middelen ontbraken om ze te verhelderen. Er was een oorlog uitgebroken die Spanje in twee helften had verdeeld, en mijn ouders zaten in de ene helft en allebei hun families in de andere. Hij had vrijwillig getekend zodat zijn vrouw en hun kleine dochtertje niets zou overkomen, hij was bij een compagnie van de Guardia Civil terechtgekomen en daar was hij toen gebleven. Midden in de oorlog en in dat huis in Granada waaraan ik geen enkele herinnering had, was ik geboren, een ongepland, niet gewenst kind, verwekt tijdens een verlof. En mijn vader, die me pas had leren kennen toen ik al ruim een jaar was, zou er alles voor over hebben gehad om ver van zijn eigen dorp te worden gestationeerd, maar hij had niet kunnen voorkomen dat zijn superieuren erachter kwamen dat hij de Sierra Sur op zijn duimpje kende, en dus hadden ze hem naar Fuensanta de Martos gestuurd, op een steenworp afstand van Valdepeñas de Jaén, waar de oorlog nog niet voorbij was, al deed don Eusebio nog zo zijn best om op enkele vastgestelde data hardop te memoreren hoeveel jaren de vrede al duurde.

Mijn vader was toevallig guardia civil geworden, niet omdat mijn grootvader het ook al was geweest, en om diezelfde reden was het nooit in mijn hoofd opgekomen dat hij verwachtte dat ik in zijn voetsporen zou treden, maar ik had ook niet gedacht dat hij zich zoveel zorgen om mij maakte. Door zijn aandoenlijke maar tegelijk beangstigende bezorgdheid raakte ik in verwarring, alsof ik in de zure vulling van een zoet broodje had gehapt, of in het verrotte binnenste van een onrijpe vrucht. Hij kon niet slapen omdat hij aan mij dacht, en ik sliep niet omdat zijn slapeloosheid in wezen voortkwam uit de teleurstelling dat hij mijn vader was, dat hij een kind had verwekt dat nauwelijks groeide, veel minder dan zijn zusje, veel minder dan de kinderen van de andere guardia's, veel minder dan zijn schoolkameraadjes.

Het was niet mijn schuld. Ik had graag net zo groot willen zijn als Paquito, de zoon van Romero, die aan het eind van de voorgaande zomer een tweekleurige broek had gehad, omdat zijn moeder halverwege augustus de omslag al had losgehaald en er een stuk aan had moeten zetten, gemaakt van een reep van een oude cape van zijn vader, zodat de zomen tot zijn knieën kwamen. Die van mij bleven de hele vakantie min of meer op dezelfde hoogte. Mijn moeder zei

dat dat maar goed was en ze lachte, maar we wisten allebei dat zij het heerlijk had gevonden om een stuk groene stof aan mijn grijze broek te kunnen zetten, en ik om erbij te kunnen lopen als een tweekleurige pias, net als Paquito.

Het was niet mijn schuld, maar die nacht voelde ik me schuldig, en toch, net zoals de grootsheid van de zee me had gesterkt in mijn blijdschap dat ik uit het binnenland kwam, was de bitterheid dat ik mijn vader verdriet deed gewikkeld in de zekerheid van zijn liefde, alle liefde die die ernstige, zwijgzame man in zich had, die man die niet dol was op de wonderbaarlijke vermenigvuldiging van de kussen en omhelzingen die zijn vrouw uitdeelde zonder dat ze ooit op raakten, en die weinig lachte en nooit zoals op de foto die er van hem was gemaakt in die tijd dat hij gelukkig was.

De gecompliceerde ontdekking van de liefde van mijn vader, de geheime vlam die brandde tussen zijn duistere bezorgdheid en mijn centimeters, verwarmde mijn bed toen de fles en mijn lichaam al dezelfde temperatuur hadden. Ik sliep eindelijk in, en toen ik wakker werd, zag ik dat het die nacht weer had gevroren. Paquito kwam ons huis binnenrennen toen ik nog aan mijn ontbijt zat, en hij liet me zijn nieuwe fles zien, in een grijs gemarmerde hoes met blauwe en witte strepen die veel minder mooi was dan de mijne. Als ik dat tafereel een dag eerder door een sleutelgat had kunnen zien, als ik mezelf had kunnen zien op het moment waarop ik op de uitdaging van Romero's zoon reageerde door mijn eigen fles met beide handen omhoog te houden, net zo arrogant als een gangster die sneller was dan zijn vijand, zou ik hebben gehuiverd van trots en genot. Maar de avond ervoor had ik iets gehoord wat ik nooit had mogen horen, en die ochtend bij het wakker worden was niets meer wat het was geweest.

Ik was klein, heel klein, *canijo* – ukkepuk –, zoals mijn neefjes in Almería hadden gezegd voordat ze mijn schoenen stalen en zonder te weten dat mijn vrienden me ook zo noemden. Zelfs zij, die nooit vlees aten, waren groter dan ik. Mijn vader wist het zonder dat iemand het hem had gezegd, en ook mijn moeder, die zo lief was geweest me van steen naar fles te promoveren toen ik dat nog niet verwachtte. En al probeerde ik mezelf er nog zo van te overtuigen dat het alleen maar toeval was dat de ontboezemingen van de een en het besluit van de ander gelijktijdig hadden plaatsgehad, toch lukte het me niet om een ongemakkelijk, vernederend wantrouwen van me af te zetten, en toen ik met Paquito naar school liep, wist ik zeker

dat de fles die ik in mijn armen klemde geen beloning was die ik had verdiend, maar een liefdevol foefje van mijn moeder om ervoor te zorgen dat ik me niet minder voelde dan de rest.

Tot die dag had de toekomst voor mij niet bestaan. Vanaf toen had ze precies de vorm van een maatstok met aan de bovenkant een dwarslatje dat boven het ene na het andere hoofd op en neer werd bewogen als in de kazerne de rekruten werden gemeten. Waar ben je vandaag, Nino, vroeg de meester me een paar keer. Ik rechtte mijn rug tegen de leuning van de schoolbank, tilde mijn hoofd op, keek naar het bord en verontschuldigde me dat ik niet had opgelet, maar ik durfde hem niet de waarheid te zeggen, niet te antwoorden dat ik hopeloos verstrikt was geraakt in de toekomst.

‘Don Francisco Romero, wilt u opstaan.’ De geleerdste man van Fuensanta de Martos sprak ons alleen met u aan als hij het gevoel had dat we er niet bij waren. ‘Zeven maal vijf?’

‘Dertig.’

‘Nee.’

‘Zesendertig?’

‘Een nul.’

‘Nee, nee, wacht, dan moet het vijfendertig zijn.’

‘Nou nou, wat een oplossing ... En zeven maal zes ...? Zeven maal zes?’ Don Eusebio werd ongeduldig, wanhopig, hij verloor zijn zelfbeheersing en sloeg met zijn vuisten op de tafel. ‘En niet met je vingers tellen, domkop, ik zie het heus wel. Handen omhoog, zeven maal zes? Don Antonino Pérez, hou ermee op uw kameraad voor te zeggen en help hem hardop. Zeven maal zes?’

‘Tweeënveertig.’

‘Zeven maal zeven?’

‘Negenenveertig, zeven maal acht, zesenvijftig, zeven maal negen, drieënzestig, zeven maal tien, zeventig.’

‘Heel goed. Maar denk maar niet dat ik niet heb gemerkt dat u er al de hele ochtend niet bij bent met uw hoofd. Wat is er, gebruiken we onze hersens alleen maar als we iets doen wat niet mag? Ik geef u een zes minnetje, dan weet u ...’

Paquito kon de tafels van vermenigvuldiging niet opzeggen, maar dat deed er niet toe, want hij was heel groot, hij zou de maat hebben en guardia civil worden, net als zijn vader en zijn grootvader. Miguel, de zoon van de apotheker, was niet zo dom en niet zo groot als Paquito en ook niet zo leergierig als ik, maar hij zou de apotheek

erven, ze zouden hem don Miguel noemen en hij zou een rustig leventje leiden en aspirines verkopen. En ik ... Ik wilde geen ambtenaar worden bij de gemeente en ook geen kantoorbediende bij de provincie, ik wilde raceauto's besturen en anders een molen huren zoals El Portugués, en een moestuin hebben, en een paard, en ver weg wonen van het dorp om de bergen in te gaan als ik daar zin in had, en paddenstoelen zoeken en op forellen vissen, maar toch zou ik moeten leren typen en Frans spreken, en rekenen ging me goed af, net als taal en natuurkunde, en ik wist niet of ik iets zou kunnen met de typemachine, maar ik wist wel dat ik het zou moeten kunnen, want wat ik niet zou kunnen was mijn vader twee keer achter elkaar teleurstellen, en als ik toch groot genoeg zou worden en dan zei dat ik geen guardia wilde worden, zou er waarschijnlijk niets aan de hand zijn, maar omdat ik niet groot genoeg zou worden, zou ik op een kantoor moeten werken ook al wilde ik het niet, en waarschijnlijk zouden ze me don Antonino noemen, en mijn vader zou er trots op zijn dat ik beter in mijn levensonderhoud kon voorzien dan hij, maar ik zou dat minder goed kunnen doen, want de dingen zijn nooit zoals ze lijken.

Toen ik uit school kwam, dacht ik dat mijn hoofd uit elkaar zou barsten, zoveel uur was ik al aan het malen. Ik wist zeker dat mijn moeder zodra ik thuis was tegen me zou lachen, dat ze me net zo uitbundig zou kussen als altijd, misschien nog wel meer, dat ze tegen me zou zeggen dat mijn vader een idee had gehad, en daarna zou hij thuiskomen en hij zou alles met een paar woorden afhandelen, ik zou net doen of ik van niets wist, ik zou zeggen dat het me allemaal prima leek, ik zou hem heel erg bedanken, en voor ik het wist zou ik achter een typemachine zitten. Dat zou er gebeuren, en toch gebeurde er niks, behalve dat de wereld totaal op zijn kop kwam te staan.

Het was al vaker gebeurd, zo vaak dat ik het haast in de lucht kon ruiken nog vóór ik het van een paar gezichten kon aflezen, lachjes die ik al sinds het begin van de zomer niet meer had gezien, en de kroeg van Cuelloduro die tegelijk leeg en vol was, de stamgasten op straat, die allemaal een glas in de hand hadden en om de beurt een rondje gaven. Meer hoefde ik niet te weten, want Paquito's moeder kwam ons al tegemoet, ze pakte ons allebei bij de hand en trok ons mee alsof we nog kleine kinderen waren, en ze nam niet de moeite ons iets uit te leggen.

‘Naar huis, kom, snel, en geen kik.’

‘Maar mama, wat is er gebeurd?’

‘Geen kik, heb ik gezegd.’

De wereld was op zijn kop komen te staan, en die avond kwam mijn vader pas ver na het avondeten thuis. Er werd niets gezegd, er was geen typemachine, er waren geen beloftes en ik hoefde niet net te doen alsof, er was alleen het constante geluid van het geklaag van mijn moeder, die voor één keer de kou was vergeten.

‘Hoe heb ik het ooit in mijn hoofd kunnen halen om met een guardia civil te trouwen, hè, hoe heb ik dat ooit kunnen doen, terwijl ik het zo goed had in mijn dorp, en eerdaags blijf ik ook nog achter als weduwe met drie kinderen ...’

Die middag mochten we zelfs niet op de binnenplaats spelen. Ik zat aldoor aan de keukentafel, maakte mijn huiswerk en vroeg niets, want ik wist maar al te goed dat mijn moeder niet spraakzamer zou zijn dan die van Paquito, maar mijn zus Dulce, die alles al had gehoord, vertelde het me fluisterend.

Dat die middag om één uur die uit de bergen, volkomen openlijk, met onbedekt gezicht, net zoals in de goede oude tijd, de weg hadden geblokkeerd en de burgemeester van Alcaudete hadden overvallen.

Dat iemand hen had gewaarschuwd dat hij vijftientigduizend peseta bij zich had om de aannemer te betalen die een nieuw huis voor zijn schoonvader bouwde.

Dat ze, net toen ze hem het geld afhandig hadden gemaakt, over de weg een man hadden zien aankomen die eruitzag alsof hij doodging van de honger, en dat die, toen ze hem hadden gevraagd wat hij daar deed, tegen hen had gezegd dat hij op zoek was naar werk als dagloner, maar dat geen enkele ploeg die al was begonnen de olijven uit de bomen te slaan, hem had willen aannemen.

Dat die van boven, toen ze nog eens goed naar hem hadden gekeken en zijn versleten espadrilles, zijn grote blote tenen en zijn ziekelijke, gelige huid hadden gezien, hadden begrepen dat niemand hem werk wilde geven omdat hij ziek was.

Dat hun aanvoerder toen deed wat Cencerro ook zo vaak had gedaan en veertig briefjes van vijf peseta uit de bundel bankbiljetten van de burgemeester had gehaald, tegen die man had gezegd dat hij goed moest onthouden wat er nu ging gebeuren, en hem de tweehonderd peseta had gegeven nadat hij hardop had gezegd dat hij die meer nodig had dan zij.

Dat ze, toen de dagloner wegliep, de chauffeur en zijn passagier in de auto hadden opgesloten en de sleutels op de grond hadden gooid, dat ze tegen hen hadden gezegd dat ze hen lieten leven zodat ze het konden navertellen, dat ze hadden geschreeuwd Leve de Republiek! en dat ze binnen vijf minuten waren verdwenen.

Dat de burgemeester, toen de guardia's uit het dorp waren gekomen, had gezegd, zoals altijd en iedereen, dat hij geen van de mannen die hem hadden beroofd had herkend, en dat ze, aan hun accent te horen, niet van hier konden zijn.

Dat de guardia's van Alcaudete dat natuurlijk niet hadden geloofd.

En dat de eigenaar van een herberg in Castillo de Locubin, toen hij tegen halfzes na het eten de tafels ging afruimen, in een hoek onder een steen een biljet van honderd peseta had gevonden met daarop, met pen geschreven zodat het nooit meer kon worden uitgewist, een zin die in de hele provincie Jaén beroemd was geworden: 'Zo betaalt Cencerro'.